

ТЪРГОВСКИ АСПЕКТИ ПРИ ТЪРГОВИЯТА С АГРАРНИ СТОКИ

Цветелина Недкова
студентка в специалност „Икономика на търговията”,
III курс, редовно обучение,
СА „Д. А. Ценов” – Свищов

Резюме: В статията са разгледани фактори, формиращи средата на функциониране на селското стопанство и на осъществяване на търговията с аграрни стоки. Анализира се тяхното въздействие върху пазара на аграрни стоки. Разгледана е връзката между равнището на развитие на аграрния сектор и използваните форми на регулация. При тяхното благоприятно съчетаване се създават по-добри възможности за селскостопанските производители. Открояват се особеностите на пазара на аграрни стоки, като се подчертава необходимостта от тяхното отчитане от страна на пазарните участници, с цел сключване на ефективни аграрни сделки, допринасящи за общото конкурентоспособно развитие на отрасъла.

Ключови думи: аграрен сектор, търговия с аграрни стоки, пазар на аграрни стоки.

JEL: F13, F18

COMMERCIAL ASPECTS IN TRADE WITH AGRICULTURAL GOODS

Tsvetelina Nedkova
student specialty "Economics of Trade", III course
"D. A. Tsenov" Academy of Economics – Svishtov

Abstract: The article examined factors forming the middle of the functioning of agriculture and the implementation of trade in agricultural goods. Analyzed their impact on the agricultural commodities. Examined the relationship between the level of development of agriculture and the forms of regulation. In their favorable combination to create better opportunities for farmers. Outstanding are the characteristics of the market of agricultural products, emphasizing the necessity of their reporting by market participants to conclude effective agrarian transactions contributing to the overall development of a competitive industry.

Key words: Agricultural sector, Agricultural commodities trading, Market agricultural goods.

JEL: F13, F18

Поради своите присъщи особености селското стопанство е сектор със стратегическо значение в сферата на националната икономика. В условията на пазарно стопанство свободният пазарен механизъм проявява редица слабости и не са рядко явление кризите на дефицити или свръхпроизводство, неравномерното разпределение на доходите, неефективното използване на ресурсите, монополизирването на пазарите и пр.¹

В тази сложна по съдържание, и по мащаби обстановка, държавната политика в сферата на селското стопанство се явява средство за отстраняване на редица слабости и създаване на условия за нормално функциониране на пазарния механизъм, за рационално използване на ограничените ресурси и за стабилизиране на пазарите и доходите.

Специфичните особености на аграрния сектор и свързаните с него проблеми мотивират различните национални правителства да предприемат редица мерки в полза на частта от населението, занимаваща се със селскостопанско производство: защита срещу евтиния внос, стимулиране на експорта, интервенции за стабилизиране на селскостопанските пазари, различни видове субсидии, структурни програми за пренасочване на излишната работна сила от селското стопанство към други сектори, насърчаване на заетостта в сферата на селското стопанство и др., съобразени с изискванията на конкретните условия и мерки.

От друга страна, развиващият се технологичен прогрес засилва експанзията на селскостопанското производство и налага нуждата от въвеждането на комплекс от действия, целящи ограничаването на селскостопанските излишъци, което се оказва доста скъпо начинание и не винаги постига желанния успех.

Не на последно място трябва да се посочи, че в много случаи предприетите правителствени мерки за отстраняване на дефектите, съпътстващи търговията със селскостопански стоки, имат обратен ефект. През последните години все повече специалисти се придържат към тезата, че намесата под различни форми в регулацията на селскостопанския пазар и най-вече държавните субсидии в отрасъла и стимулирането на експорта оказват трайно деформиращ ефект върху развитието на търговията с аграрни стоки. Проявяват се мнения, че все пак най-добрата форма на регулация на селскостопанските пазари всъщност е отсъствието на каквато и да било регулация.

Търговската политика в аграрния сектор през последното десетилетие претърпява значителни промени в световен мащаб, за което допринасят както процеса на разширяване на Европейския съюз, така и присъединяването на все повече държави. Търговската политика в аграрния сектор през последните няколко години е насочена към повишаване на конкурентоспособността на българското производство, насърчаване на износа и по-бързо интегриране на България към европейските и световните пазари.

Промените, наложени се в аграрния сектор, са най-вече последици от следното:

- всеобхватна икономическа криза;

¹ Обстойно разглеждане на въпросите за търговията със селскостопански стоки извършва **Илийчовски, С.** вж. **Божинова, М., Илийчовски, С.** и кол. Въведение в търговията. Фабер, В. Търново, 2007, с. 124-150.

Цветелина Недкова

- трудности при изграждане на пазарна инфраструктура за новите организационни форми (семейни земеделски стопанства, кооперации, сдружения, едри фермерски стопанства);

- трудности в секторите, обслужващи земеделието - химическа промишленост, селскостопанско машиностроене.

Пазарът на аграрни стоки притежава редица особености и с тези особености трябва да се съобразяват пазарните участници. Те оказват влияние върху състоянието на икономиката и в доста случаи се налага намесата на държавата. Като по-важни особености на пазара можем да откروим следните:²

- пазарът на селскостопански стоки се представя с традиционна и стабилна номенклатура от стоки;

- предлагат се такива стоки, които имат голям обем и ниска единична стойност;

- селскостопанските стоки трябва да прибавят полезност към стоката в четири насоки: полезност по форма, полезност по място, полезност при промяна формата на собственост и полезност по време на предлагане;

- характеризира се със специфично проявление на стоковото предлагане;

- специфично се проявява и стоковото търсене;

- качествена характеристика на пазара на селскостопански стоки се допълва и от обективно съществуващите противоречия между интересите на отделния производител и на производителите като цяло;

- на самия пазар действат множество продавачи и купувачи;

- производството и търговията със селскостопански стоки са на най-ниско равнище на маркетинговата верига и се доближават близко до условията на перфектната конкуренция;

- създават се условия за удължаване на времето на стоковото обращение.

Друга важна част от търговията със аграрни стоки е извършването на самите сделки. В международната практика се разграничават три основни системи при организацията на сделки³:

- публична система – при нея пласментът на селскостопански стоки се осъществява на стоковите борси;

- контрактна система – при нея съществува пряко договаряне между участниците на пазара на селскостопански стоки;

- вертикално-интегрирана система – при нея производството и преработката се осъществяват в рамките на отделно предприятие или финансово-промишлена група, т.е. затворен е цикълът „продукция-краен продукт“.

Основни елементи на Общата организация на пазара в сектора са: интервенция, външнотърговски режим и директни плащания. Елементите са взаимно свързани: при изменение на Общата организация на пазара, което включва намаление на интервенционната цена, производителите се компенсират с увеличение на директните (компесационни) плащания, за да се намалят

² Вж. **Божинова, М., Илиевски, С.** и кол. Въведение в търговията. Фабер, В. Търново, 2007, с. 127.

³ **Божинова, М., Илиевски, С.** и кол. Въведение в търговията. Фабер, 2007, с. 133.

Цветелина Недкова

доходите им. Външнотърговският режим защитава производителите, стимулира износа и регулира вноса на пазара на ЕС⁴.

Много интересен момент в аграрния сектор представлява и проявяващият се спад при отглежданите селскостопански животни на фона на високото подпомагане от страна на европейските фондове: вж. Табл. 1. Основна причина е бавното усвояване на европейските фондове и трудното достигане от някои от стопанствата на високите критерии, поставени от ЕС. Пред животновъдството в България са поставени доста въпроси и най-вече, изисквания. Бавното адаптиране на стопанствата към изискванията и високите стандарти оказва влияние и върху търговията с произвежданите стоки. Относително малка по размер качествена продукция се произвежда от страна на държавата ни и това налага изключително голям внос от страна на други членки на ЕС. Това значително засяга нашите производства, защото по този начин допълнително се затрудняват и демотивират българските производители. Конкретно в земеделието като цяло работи и най-ниско квалифицираната работна сила.

Таблица 1. *Селскостопански животни в България през периода 2005-2009 г. (хил. бр.)*

Селскостопански животни	2005	2006	2007	2008	2009
Говеда	621,8	628,2	602,1	564,9	539,6
в т.ч. крави	359,3	361,2	349,9	330,4	312,7
Биволи	8,2	8,2	9,0	9,2	8,3
в т.ч. биволици	4,7	4,8	5,2	5,3	5,0
Свине	943,0	1012,7	888,6	783,6	729,8
в т.ч. свине майки	76,6	76,1	70,4	62,0	56,5
Овце	1602,3	1635,4	1526,4	1474,8	1400,3
в т.ч. овце майки	1314,4	1296,1	1233,4	1198,1	1135,5
Кози	608,4	549,1	495,5	429,8	360,8
в т.ч. кози майки	505,9	450,6	406,1	355,2	303,1
Птици – общо	19514,9	20157,0	189698,0	17549,0	17400,0
в т.ч. кокошки носачки и ярки	9548,6	10419,0	92740,0	8798,0	8778,0

Източник: НСИ, Статистически справочник, 2009, с. 249, 2010, с. 245.

В производството на различните растениевъдни култури също се наблюдава спад, с изключение на фуражните култури. Разгледан по текущи цени от НСИ и Министерство на земеделието и храните, секторът изглежда така: вж. Табл. 2.

Таблица 2. *Икономически сметки за селското стопанство – крайна продукция по текущи цени*

(млн.лв.)

⁴ Божинова, М., Илийчовски, С. и кол. Въведение в търговията. Фабер, 2007, с. 133.

Раст. култури	2005	2006	2007	2008	2009
Зърнени култури	923,5	884,0	873,0	2005,5	1321,9
Технически култури	629,3	720,2	615,5	1150,4	934,2
Фуражни култури	144,5	164,4	177,8	170,2	405,4
Зеленчуци	962,9	996,9	853,5	1057,3	420,5

Източник: НСИ, Статистически справочник, 2009, с. 251, 2010, с. 247.

Селското стопанство е един от най-динамичните сектори от първостепенна важност за националната икономика. Аграрната политика е важна част от общата икономическа и социална политика на една държава, като в течение на времето нейният предмет значително се разширява. Първоначално тя е разглеждана единствено като пакет от мерки, насочени към селскостопанското производство. През последните години обаче, все по-голямо място в нея заемат мерките за контрол над замърсяването на околната среда, селскостопанският туризъм и политиката за развитие на селските райони.

Целите на аграрната политика са многообразни и произтичат от конкретните проблеми в областта. Един от основните източници на нестабилност в националния селскостопански сектор се оказват международните пазари. Тази нестабилност може да се внесе отвън както по линия на вноса и износа на непреработена и преработена селскостопанска продукция, така и по линия на импорта на суровини, материали и други необходими за селскостопанско производство фактори, особено ако последните заемат висок относителен дял в националните производствени разходи.